

МИСТЕЦЬКА ГАЛУЗЬ

КОМПОНЕНТИ ТА УМОВИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЗАВДАНЬ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ БАЗОВОЇ ШКОЛИ У 2025/2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Ю. Олійник

Мистецька освіта в базовій середній школі в межах Нової української школи відіграє ключову роль у формуванні культурної ідентичності, національних цінностей і творчих компетентностей учнів. У 2025/2026 навчальному році, враховуючи реалії російської агресії проти України, воєнного стану та виклики дистанційного й змішаного навчання, викладання мистецтва має бути адаптивним, інклюзивним і орієнтованим на патріотичне виховання. Отже, скоординовані зусилля адміністраторів освітнього процесу мають бути спрямовані на підтримку вчителів у плануванні, організації, проведенні й оцінюванні уроків мистецтва (музика, образотворче мистецтво, театр, хореографія) для учнів 5–9 класів, з акцентом на інтеграцію національного змісту, використання цифрових технологій і розвиток наскрізних умінь.

Викладання мистецтва в базовій школі регулюється такими нормативними документами:

- Закон України «Про освіту» (2017): визначає принципи сучасних підходів, зокрема й компетентнісного, акцентує на розвитку творчих, культурних і громадянських компетентностей [3].
- Державний стандарт базової середньої освіти (2020): декларує мету мистецької освіти – формування естетичного смаку, розуміння культурної спадщини та громадянської свідомості [1].
- Типові освітні програми для 5–9 класів (2021–2024, зокрема наказ МОН України № 698 від 2022 року «Про надання грифу оновленим навчальним програмам»): передбачають інтеграцію мистецтва з іншими освітніми галузями, гнучкість у виборі змісту та фокус на патріотичному вихованні в умовах війни.

У рекомендаціях МОН України «Щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти» (URL: <https://t1p.de/9xtzu>) особлива увага надається способам адаптації навчального процесу до воєнного стану, інклюзії та психоемоційній підтримці учнів.

Зважаючи на вищезазначене, основними підходами у викладанні мистецтва у 2025/2026 навчальному році мають бути:

1. *Компетентнісний підхід*: уроки мистецтва мають розвивати ключові компетентності (культурну, громадянську, комунікативну) та наскрізні вміння (критичне мислення, творчість, співпраця).

2. *Інтеграція національного змісту*: твори української культури, що відображають історичну та сучасну боротьбу України, мають складати основу навчального змісту.

3. *Адаптивність*: планування уроків передбачає можливість дистанційного чи змішаного формату навчання, а також психоемоційний стан учнів з огляду на реалії воєнного часу.

4. *Інклюзивність*: методи та ресурси мають бути доступними для всіх учнів, включаючи тих, хто перебуває в укриттях чи навчається онлайн.

5. *Ціннісна орієнтація завдяки патріотичному вихованню*: мистецтво має зміцнювати національну ідентичність, протидіяти спробам культурного геноциду.

Наголошуємо, що метою мистецької освітньої галузі «є цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні» [3, с. 12]. Реалізація визначеної мети сприяє формуванню культурної ідентичності, естетичного смаку та громадянської свідомості учнів залученням до мистецтва, розвитку творчих і наскрізних умінь.

Досягнення визначеної мети потребує виконання комплексу завдань:

1. Ознайомлення учнів із українською культурною спадщиною (традиційна музика, живопис, театр) та сучасними мистецькими формами (музика, кіно).

2. Розвиток творчих компетентностей у практичній діяльності (створення малюнків, виконання пісень, імпровізації).

3. Виховання патріотизму і поваги до національних цінностей під час аналізування творів, що відображають боротьбу України.

4. Сприяння психоемоційній підтримці учнів засобами мистецтва як способу самовираження.

5. Інтегрування цифрових технологій для забезпечення доступності навчання в умовах війни.

Важливим аспектом сучасної освітньої практики виявляється організація освітнього процесу, за якої планування уроків мистецтва є обов'язковим компонентом, має відповідати Типовим освітнім програмам [5] і враховувати реалії 2025/2026 навчального року. Під час формулювання цілі уроку потрібно чітко визначати компетентності та наскрізні вміння, які розвиватимуться (наприклад, аналізування твору сприяє розвитку критичного мислення, створення художньої композиції – творчості тощо). Педагогічний репертуар, скомпонований у зміст навчальної програми, має ґрунтуватись на мистецьких творах, що відображають українську культуру (наприклад, пісні Січових стрільців, картини Марії Примаченко, сучасна музика KALUSH) та регіональні особливості (гуцульські мотиви, кобзарство).

Оптимальний план уроку мистецтва, безперечно, мав би надавати інформацію про необхідні матеріальні та програмні ресурси, наприклад: традиційні – папір, фарби, музичні інструменти та цифрові – Google Arts & Culture, Canva, Virtual Piano, YouTube тощо.

Під час складання сучасного плану уроку потрібно враховувати можливість застосування різних форматів навчання: очного, дистанційного чи змішаного. Для дистанційних уроків і в умовах змішаного навчання використовуємо доступні комп'ютерні додатки Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams, які мають бути підготовлені заздалегідь.

Добір творів мистецтва для вивчення в базовій школі є ключовим елементом забезпечення якості освітнього продукту, оскільки він впливає в першу чергу на предметні компетентності, але й також може бути стимулом до навчання. У 2025/2026 навчальному році репертуар має відповідати таким критеріям:

- *Актуальність*: твори мають резонувати із сучасним контекстом, зокрема відображати боротьбу України проти російської агресії. Прикладом можуть бути серед:
- музичних творів – пісня «Ой у лузі червона калина» (традиційна (автентична) та сучасні версії), «Чорне і біле» (KALUSH); українські саундтреки відеоігр (GTA, Need For Speed, Gran Turismo, FIFA, NBA, Just Dance);
- творів образотворчого мистецтва – картини Марії Примаченко, Олександра Мурашка, що підкреслюють українську ідентичність; театральні постановки – уривки з вистав про сучасну Україну чи історичні події (наприклад, «Лісова пісня» Лесі Українки).
- *Мистецька цінність*: твори повинні мати високу естетичну та культурну цінність, бути визнаними в Україні та світі. Наприклад, петриківський розпис, внесений до списку ЮНЕСКО, або музика Миколи Леонтовича («Щедрик»), що має міжнародне визнання [4].

Педагогічний репертуар має бути доступним для сприйняття учнів 5–9 класів, викликати емоційний відгук і мотивувати до творчості, що може стати потужним стимулом до навчання. Наприклад, слухання та вивчення сучасних пісень (KALUSH, Jamala, alyona alyona) створює умови до залучення молоді. Прості для аналізування твори, як-от казкові образи Марії Примаченко, спонукають до створення власних малюнків. Інтерактивні завдання, як-от розроблення цифрових колажів у Canva на основі українських орнаментів.

До того ж, педагогічний репертуар, скомпонований з урахуванням висвітлених критеріїв, допомагає розвивати навички, необхідні для поглибленого вивчення мистецтва чи суміжних дисциплін у 10–12 класах і формувати ключові компетентності та наскрізні навички:

- аналітичні навички: аналізування творів різних епох (бароко, модернізм) для підготовки до профільного вивчення історії мистецтва;
- творчі навички: створення власних робіт (малюнки, композиції), що готує до профілів із дизайну чи медіа;
- критичне мислення: порівняння творів (наприклад, традиційної та сучасної музики), що допомагає розвивати наскрізні уміння та навички.

- інклюзивність і регіональні особливості: репертуар має враховувати різноманітність учнів (наприклад, доступні описи творів для слабозорих) та регіональні традиції (гуцульські мотиви на заході, кримськотатарські орнаменти для учнів із Криму).

Рекомендації щодо добору мистецьких творів:

- Обирати твори, які поєднують історичний і сучасний контекст (наприклад, пісні Січових стрільців і сучасні патріотичні композиції).
- Використовувати мультимедійні матеріали (відео, аудіо, віртуальні тури музеями) для підвищення зацікавленості.
- Доеднувати твори, що відображають локальну культуру регіону, де відбувається навчання.
- Забезпечувати баланс між традиційними (народні пісні, вишиванки) і сучасними мистецькими формами (музика, кіно) для підготовки учнів до профільної школи.

Типи сучасних уроків мистецтва складають різноманітний спектр. Це можуть бути: регулярні уроки засвоєння нових знань, зміст яких надає можливість ознайомлення з мистецькими стилями (бароко, модернізм), історією творів чи практичної мистецької діяльності, серед яких набули поширення створення образотворчих композицій, виконання музичних творів, театральні імпровізації тощо.

На жаль, менш поширеними є інтегровані уроки, у яких мистецтво поєднується з історією, літературою чи громадянською освітою (наприклад, аналіз поезії Шевченка із використанням художніх ілюстрацій).

Освітня практика свідчить про зростання застосування проєктного типу уроків: створення виставок, цифрових колажів чи музичних композицій. Безпекові обмеження воєнного стану та поширення мережевих технологій у закладах освіти стимулює зростання проведення уроків-екскурсій, здебільшого віртуальних турів музеями, наприклад, за допомогою Google Arts & Culture. Застосування цифрових технологій є необхідним компонентом формування освітнього середовища в умовах війни та змішаного навчання, наприклад:

- Google Arts & Culture: віртуальні екскурсії музеями України (Національний музей у Львові, Музей Ханенків).

- Canva: створення цифрових колажів, презентацій, ілюстрацій.
- Virtual Piano: вивчення музики з використанням онлайн-симуляторів.
- YouTube: перегляд виступів українських артистів («Океан Ельзи», Jamala).
- Google Classroom: організація асинхронних завдань і зворотного зв'язку.

Отже, важливою, контрольованою учителями, умовою забезпечення якісного результату навчання є доступність інтернету для учнів і наявність альтернативних офлайн-варіантів завдання (наприклад, малювання на папері, гра на акустичних музичних інструментах) [4].

У 2025/2026 навчальному році викладання мистецтва має враховувати реалії війни [2]. Психоемоційна підтримка, якої потребують учні у процесі практичної мистецької діяльності, поширюється за терміни уроку, оскільки мистецтво є дієвим інструментом подолання стресу. Тому уроки мають містити завдання, які сприяють самовираженню (малювання, спів, музикування), та уникати травматичних тем.

Доречним і своєчасним контекстом уроку мистецтва є патріотичне виховання. Комплекс необхідних компонентів результативної мистецької діяльності створює умови формування української національної свідомості, громадянської позиції та поваги до культурної спадщини України. У межах мистецької освітньої галузі, яка охоплює живопис, музику, театр і медіа-арт константою практичної мистецької діяльності виявляється виховний процес: у творчості, аналізованні мистецьких творів, пошуку й опрацюванні інформації про мистецькі події та явища. Завданням учителя є надання еволюційним змінам особистості патріотичного змісту. Успішна реалізація визначеного завдання сприяє розвитку ключових компетентностей відповідно до Концепції «НУШ», у першу чергу як-от соціальна та громадянська відповідальність, культурна обізнаність і креативність.

Отже, викладання мистецтва в базовій школі має бути адаптивним, інклюзивним і орієнтованим на формування культурної ідентичності та патріотизму. Уроки мистецтва є не лише інструментом естетичного виховання, але й засобом психоемоційної підтримки та протидії культурному геноциду в умовах війни. Використання інтерактивних методів, цифрових технологій і формувального оцінювання забезпечує ефективність навчання. Запропоновані

практики допомагають учителям створювати уроки, що надихають учнів і зміцнюють їхній зв'язок із українською культурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова КМУ від 30.09.2020 № 898. *Офіційний вісник України*. 2020. № 80.
2. Координація міжнародної підтримки для захисту культурного сектору України. *ЮНЕСКО*. Париж : UNESCO, 2024. 32 с. Англ. м.
3. Про освіту : Закон України від 5.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39.
4. Рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах освіти в умовах воєнного стану на 2024/2025 навчальний рік. *МОН України*. Київ : МОН, 2023. 12 с.
5. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 19.08.2022 № 698. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2022. 48 с.

Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти